

OVŘ

PhDr. Jan Dezort Ph.D.

Fyziologický vývoj řeči (AKL)

v průběhu tří měsíců věku:

- dívá se na rodiče/ostatní v blízkém optickém poli,
- ztichne v reakci na zvuk (obzvláště na klidnou řeč),
- směje se či brouká, pokud se na něj někdo směje či mluví,
- pláče jinak, když je hladové, unavené, či když ho něco bolí.

Od tří do šesti měsíců věku:

- fixuje pohled na obličej druhé osoby,
- sleduje předměty blízké po dobu jedné až dvou sekund,
- lokalizuje zvuk (otáčí se za zvukem/osobou),
- brouká, směje se.

Od 12-18 měsíců

- začíná používat jednoslovné výpovědi,
- žádá o objekty ukazováním, vokalizací,
- používá rituální slova jako „čau, pá, díky, prosím“,
- protest vyjadřuje slovem „ne“ kroucením hlavou, odběhnutím pryč, odtlačováním předmětů,
- sociální interakce: oční kontakt, vokální odpověď, opakování slova.

ve 24 - 36 měsících:

- zapojuje se do krátkých dialogů,
- má zájem o smysluplnou konverzaci,
- povídá si, když si hraje samo,
- vyjadřuje emoce,
- začíná používat řeč pro vyjádření imaginace,
- popisuje detaily
- rozumí krátkým pokynům obsahujícím dva až tři prvky („jdi do svého pokoje a obuj si boty“).

Znaky možné poruchy !!

- **Ve třech měsících věku:**
 - neodpovídá na snahu rodičů o komunikaci,
 - neudrží zrakový kontakt,
 - pláč není diferencovaný (pro bolest, hlad či únavu),
 - dítě má obtíže při koordinaci sání, polykání a dýchání.

Ve dvou letech věku:

- slovní zásoba je limitovaná (méně než padesát slov),
- nepoužívá žádné dvouslovné věty nebo kombinace slov,
- řeč je převážně nesrozumitelná i pro nejbližší členy rodiny,
- nadměrně využívá repetitivní hry (má tendenci opakovat stále stejné činnosti jako např. stavět auta do řady za sebe, točit předměty...),
- dochází k regresi ve vývoji řeči, přestává mluvit nebo začíná echolalicky opakovat fráze, často nevhodně.

Ve třech letech věku:

- produkuje jednoslabičná slova bez konečné souhlásky,
- používá málo nebo žádné víceslovné výpovědi,
- nevyžaduje od posluchače odpověď,
- neklade žádné otázky,
- řeč dítěte je špatně srozumitelná,
- často se vzteká, protože mu ostatní nerozumí,
- využívá echolalickou řeč bez komunikačního záměru,
- nemá schopnost porozumět řeči, i když je pomalá, jednoduchá a obsahuje gesta.

OVŘ

OVŘ prostý

- genetickými faktory
- dobré rozumění řeči a rozvinutou motoriku a hru.
- rodina instruována o vhodném výchovném a řečovém vedení dítěte
- prognóza je velmi dobrá

OVŘ na podkladě sluchové vady:

- Vývoj řeči **bývá vždy ovlivněn nebo zcela omezen.**
- screeningu sluchových vad diagnostikována již **v prvním půlroce** života.
- Dále terapie ve spolupráci s logopedem

OVŘ na podkladě nedostatečných rozumových schopností

- Nižším intelektem *hra a řeč* se rozvíjí zpravidla výrazně pomaleji.
- Dítě má *malou* slovní zásobu, tvoří věty *agramaticky*, má často i vady výslovnosti.
- Logopedická péče u těchto dětí je obvykle dlouhodobá.

OVŘ na podkladě poruchy CNS (vývojové dysartrie)

- výrazné narušení *pohybu* mluvidel,
- dítě nedokáže nastavit mluvidla tak, aby určitou hlásku správně realizovalo.
- často potíže s polykáním a nadměrným sliněním
- nutná spolupráce s kl. logopedem

OVŘ na podkladě poruchy motorického plánování pohybu

- Děti bývají v kojeneckém věku tiché, netvoří množství variabilních zvuků v době, kdy děti, které se vyvíjejí typicky již žvatlají.
- Péče o rozvoj řeči dítěte s vývojovou dyspraxií musí být včasná a velmi intenzivní.
- Obvykle bývá dlouhodobá.

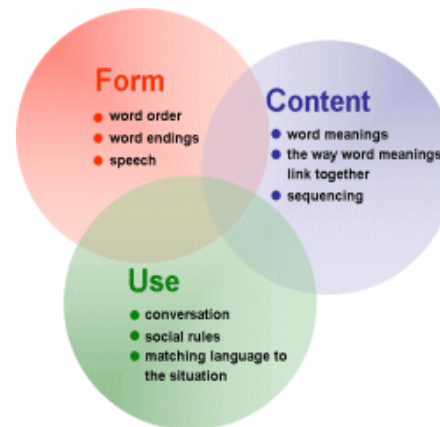
OVŘ, ranná intervence

- Vývoj řeči: nejdříve se rozvíjí pragmatické funkce (protoformy, komunikační záměr) a rané sémantické formy na ně navazují rané syntaktické formy a až poté dítě učíme vyvozovat hlásky

Margaret Laheyová - hodnocení komunikace

□ Hodnocení na základě 3 faktorů

1. Obsah
2. Forma
3. Použití

Jejich průnik tvoří tzv. aktuální jazykovou kompetenci dítěte

Obsah: hodnotíme vyjádřený sémantický význam (slovní zásobu) - v normě do konce 3 roku dítěte

Forma:

- Hodnotí se gramatický význam a komplexnost
- Syntax (jednoslovné věty – rozvíte souvětí)
- Morfologie (např. předložkové vazby)

Použití: Zkoumají se příčiny a důvody, proč dítě má potřebu komunikovat (něco chci, komentování, reaguji na situaci kolem sebe...)

Prerekvizity, prekurzory před- řečové období

1. Prekurzor použití:
 - kvalita očního kontaktu,
 - počet neverbálních interakcí s rodičem,
 - sdílení společné pozornosti,
 - **gestem vyjádřit žádost,**
 - komentář dítěte

2. Prekurzor obsahu (chápání významu slov)

- Podržet v mysli objekt -pochopit existenci objektu, osoby i když ji dítě nevidí
- Stálost objektu (hledat schovaný objekt, samo jej schovávat)
- Schopnost spojovat, či oddělovat předměty

3. Prekursor formy

- Schopnost imitace (motorická a zvuková –žvatlání dítěte)

- Prekurzory ukazují, zda má dítě předpoklady k budoucí verbální komunikaci

Typy terapií

Přirozená terapie x efektivní

- logoped x rodiče (prarodiče) - mezičlánek učitelé, vychovatelé
- ordinace x doma – mezi je škola, školka
- dril x běžné každodenní aktivity – mezi organizované aktivity

Pozor: přirozenost nerovná se vždy efektivita !!

musíme zaškolit zainteresované strany

Cíle terapie

- Dlouhodobý cíl: přiblížení se úrovni chronologickému věku ve všech jazykových rovinách
- Dle Vygotského zóny nejbližšího vývoje: tedy ta, která je krok před spontánním vývojem
- Dítě neučíme to, co je připravené se naučit samo, a neučíme jej ani to, na co není vývojově připravené.
Dítě učíme to, co už ví s námi, ale neví bez nás

- **cíle s nejvyšší prioritou:** jazykové formy a funkce, které dítě začíná používat v 10 – 50% kontextu, kde je vhodný
- **cíle s vysokou prioritou:** jazykové formy a funkce, které dítě užívá jen v 1-10% v kontextu, kde je vhodný, ale kterým velmi dobře rozumí
- **cíle s nízkou prioritou:** jazykové formy a funkce, které dítě vůbec netvoří, nebo naopak které používá v 50-90% kontextu (tyto cíle se rozvinou i bez naší cílené terapie)

Nedirektivní techniky v terapii

- užívají se v terapii zaměřené na dítě (focus child therapy)
- 10 technik
- techniky pro rodiče
- Weistuchová, Lewis (1991)

1. Mapování kontextu (komentování)

- popis předmětů a dějů, které dítě právě pozoruje
- vyžíváme zájmu dítěte o právě probíhající akce
- řeč rodiče má být jen o něco rozvinutější než dosáhnutá řeč dítěte (dítě jednoslovné věty, rodič dvouslovné)
- 3 typy:
 - a) komentování kontextu
 - b) komentování činnosti rodiče během aktivity s dítětem (self talk)
 - c) komentování činnosti dítěte (parallel talk)

2. Přemostování

- používáme slova známá z jednoho kontextu v kontextu novém
- A) rychlé všeobecné pochopení významu slova
- B) postupné zpřesnění významu slova
- rodič dítěti slouží jako slovník:
 - oblékáme si – svetr, bundu, košili,
 - talíř – malý, velký, barevný – pořád je to talíř

3. Modelování 4. Nápořád

- vmanévrujeme dítě do situace, aby mohlo spontánně verbálně reagovat
- po dítěti, které něco řeklo agramaticky nebo slovosledně nesprávně, větu zopakujeme správně
- teď ti oblečeme..., vezmeme si třeba...
- musíme dát dítěti čas na odpověď, tu nevynucujeme, dítě nenutíme po nás opakovat!
- nápoředy sémantické i fonetické

5. Otázky

- snažíme se jejich pomocí vyvolat odpověď dítěte
- neefektivní otázky: Co je toto? Jak se to jmenuje?
 - vyvolají odpověď ano/ ne
 - špatné načasování (dítě něco, maminka taky něco jiného)
- pokud dítě neodpovídá, po čase si odpovíme za něj, použijeme nápovědu, nekomentujeme
- lepší jsou otázky otevřené než uzavřené
- otázky přeformulovat ze složitějších na jednodušší

6. Nové uspořádání

- změna gramatické stavby věty, ale při zachování jejího významu
- dítě se učí, že jednu myšlenku (postup) může vyjádřit různými způsoby
- jeden obsah vyjádřit více rozdílnými větami

7. Oprava

- po dítěti přeformulujeme, nebo správně zopakujeme obsah jeho sdělení
- dítěti dáváme správnou zpětnou vazbu
- nikdy nenutíme opakovat správnou odpověď

8. Pochvala, uznání

- biologický princip učení
- dáváme dítěti najevo, že ho posloucháme, sledujeme, reagujeme na něj
- oceňujeme i pokus o komunikaci, náznak, pozornost
- dítě se učí, že komunikace má hodnotu a řečí může vyjádřit přání a potřeby
- matka oceňuje dítě již v předverbálním období
- děti se učí výměně rolí v rozhovoru
- !!! řeč dětí s OVR je rodiči podstatně méně oceňována než u dětí intaktních !!!

9. Rozšiřování

- rozšiřujeme výpověď do ucelenější formy a rozvíjíme neúplnou výpověď dítěte
- rozšiřování musí být přizpůsobeno dosažené řečové úrovni dítěte
- rozšiřujeme aktuální rozhovor dítěte
- Auto jede x pěkné (zelené, to...) auto jede

10. Prodlužování

- udržujeme téma hovoru
- cílem je dítě vyprovokovat dítě k souvislé řeči tím, že k výpovědi dítěte přidáme další naše doplnění, které dítě dále stimuluje k pokračování
- někdy nazýváno i „konverzační lešení“, kterým dítě udržujeme aktivním v konverzaci

Rizikové dítě – cca 24 měs.

- dítě nemá komunikační záměr a nemá potřebu se vyjadřovat
- slovní zásoba je menší jak 50 slov a netvoří alespoň několik dvouslov. spojení
- řeč není pro nejbližší přiměřeně srozumitelná
- *výrazně* lepší percepce než exprese
- vyčkávat x pracovat (obd. předverbální cca od 2.let)

Jak podpoříme porozumění a komunikaci (Mlčáková)

- Zpomalíme své tempo řeči.
- Otázky i pokyny jsou jednoznačné.
- Průběžně si ověřujeme, zda nám žák porozuměl.
- Snažíme se o udržení zrakového kontaktu.
- Mezi větami, otázkami, které dítěti sdělujeme, ponecháváme určitý čas,
- Používáme úroveň řeči o něco rozvinutější, než je úroveň dítěte.
- Využíváme techniku mapování,
- Vhodné je počkat na odpověď dítěte, která může být opožděná nebo nepřesná.
- Dotváříme klidnou, neuspěchanou atmosféru.
- Postupně zvyšujeme obtížnost otázek, pokynů.

Pomůcky

- Mluv se mnou (2014) Kateřina Slezáková
- Žvanda a melivo (2018) Ester Stará, Milan Starý
- Šimonovy prac. listy (2015) Marie Těthalové a další
- Rozpovídej se 1 a 2: (2018) Lucie Krejčové,
- Cvičení pro rozvoj řeči (2016) Charlotte Lynch a Julia Kidd

